

NÕO KOOL

300

AGNES-ASTA MARAND

5.

Veel 1908. aastal esitati J. Kanswey kurbmängu «Vanemuise» saalis «eesti näitemängude neljandal ajaloolisel õhtul».

Näidendis räägitakse kahe taluperemehe omavahelistest suhetest. Rikas kohaomanik Madis kannab naabrimehe Kuuse Tooma peale viha, sest see on nooruses kosinud endale neiu, keda Madis armastas. Viha kandub üle ka Tooma pojale Mihklile, kes armastab Madise tütart Liisat. Madis ei luba oma tütart vaesele renditaluperemehe pojale. Liisa tädi Leena laseb välja jutu, et Mihkel on loosiga võitnud 25 000 rubla. Nüüd on Mihkel Madisele meelepärane väimees. Kui selgub, et Mihkli võidusõnum oli trükkiviga, taganeb Madis oma lubadusest. Ta laseb Mihkli raha eest vargaks tunnistada, kohast ilma jätta ja sol-datiks saata. Oma tütre tahab ta mehele panna rikkale kelmile bugulasele, kirjutab tütrele Mihkli nimel kirja, nagu käsiks Mihkel surivoodis olles end unustada ja uue kosilase vastu võtta. Liisa hüppab meeleheites kaevu. Mihkel aga võidab kroonu-teenistuses olles tõepoolest 75 000, ostab enese vabaks ja tuleb koju. Liisa laual laseb ta enda maha. Vana Madis ja Jaan, kes aitas Mihklit vargaks teha, saadetakse loo avalikuks tuleku järel Siberisse.

Kui J. Kanswey oli 1883. a. algul haigena Tartus, õpetas J. Plado üksinda. J. Kanswey oli sündinud 1840. aastal Unipihas ja suri 27. jaanuaril 1884 Tartus tiisikusse. Mullu suvel õnnestus Nõo surnuaial leida J. Kanswey kalm. Nõo Keskkooli praegused õpilased võtsid selle korrashoidmise oma hooleks.

1877/78. õppeaasta aruandest võib lugeda, et õppetöö kestis Nõo kihelkonnakoolis 20 nädalat, vallakoolis 17 nädalat. Pühapäev, reede ja laupäev olid vabad. Kool algas pärast mardipäeva ja kestis jüripäevani (11. novembrist 23. aprillini). Kui õppevaheajad ning mitmesugused usu- ja kroonupühad maha arva-ta, tuli kesketl läbi 68 õppepäeva. Arvatavasti on kool alanud ja lõppenud alati nimetatud aegadel, kuid õppevaheaegade pik-kus ja nädala õppepäevade arv on kõikunud. A. 1881/82 kohta on öeldud, et kihelkonnakoolis kestis õppimine 23 nädalat a 6 päeva, vallakoolides 20 nädalat a 5 päeva.

Vallakoolides oli peale tavalise koolitöö veel paar õpetamise vormi. Üks neist oli koduõpetus. See algas kaheksandast elu-aastast ja kord nädalas pidid lapsed koolis vastamas käima. Kevadel kontrollis õpilaste teadmisi pastor. Vallakoolides võisid teatud aja tagant oma teadmisi täiendamas käia ka need, kes olid koolikursuse juba läbi teinud. Need olid kordajad ehk repe-titsiooniõpilased. 1878/79. õppeaasta aruande järgi oli Nõo kihel-konnas 14 valla- ja külakooli. Vallakoolides (kõik 3-klassilised) õppis 297 poissi ja 221 tüdrukut. Koduõpetust sai 352 last. Aru-anne ütleb, et igas koolis oli 20 päeval käidud koolmeistrile vas-tamas. Repetitsiooniõpilasi oli 1878/79. õ.-a. 441 (186 poissi ja 225 tüdrukut).

6.

1874. a. instruksiooni järgi pidi koolide õppekava olema järgmine. Koduõpetus: lugemine, katekismus (5 peatükki) ja ükskordüks. Vallakool: arusaamisega lugemine, ilu- ja õige-kirjutus, rehkendamine, usuõpetus, maateaduse algteadmised, laulmine nootide järgi (koraalid ja teised laulud).

Kihelkonnakool algas sealt, kus vallakool lõpetas. Sundusli-kud ained: lugemine, emakeeleõpetus, ilu- ja õigekirjutus, reh-kendamine, usuõpetus (katekismus ja piibllilood), üldine aja-lugu ja usupuhastuse lugu, maateadus (5 maailmajagu), loodus-teadus, joonistamine, kirjaviisi harjutused, laulmine, saksa ja vene keel. Emakeelt oli 4, vene keelt 5 ja saksa keelt 4 tundi nädalas.

1871—1875 oli Vastse-Nõo vallakoolis (varem nimetati ka Vast-setare ja Vastsetalu kooliks, asus paar kilomeetrit Nõost Meeri poole) õpetajaks kirjanik Jaak Järv. Tema vanem vend Johann Järv oli alates 1862. a. õpetaja Rõhu koolis. Jaak Järv kasvaski üles Rõhul. Nõo-päevil ta juba kirjutas. 1873 ilmus luulekogu «Lillekimbuke»», mis käsitles peamiselt rahvusliku liikumise teemasid.

Kui rahvakoole hakkasid revideerima vene inspektorid, oli ka vallakooliõpetajatel tarvis vene keelt õppida. Laupäeviti ja pühapäeviti käidi kihelkonnakoolimajas Johann Kanswey ja Julius Plado (hiljem Heinrich Kodarase) juures õppimas. Sa-mal päeval olid olnud suur muusikahuviline ja tal olnud väga ilus tenor. 1880 käinud Nõo meeskoor isegi Tallinnas III üld-laulupeol. Hilisem õpetaja Karl Pehka kirjutab oma mälestus-tes, et Nõo õpetajate meeskoor korraldas Ulila mõisa rehes kont-serdi, kuhu isa temagi kaasa võttis.

Tundub, et kooliruumidele ja õppimisoludele on kihelkond ja vallad pööranud vähe tähelepanu. 1878. aasta 3. mai koolide re-videerimisküsimustikule on vastatud, et Nõo kihelkonnakooli-maja on ruumikas, kuid väga külm ja pime. Paar aastat hiljem teatatakse, et kool asub ikka ühetoalises köstrimajas.

Ajaleht «Olevik» (nr. 6) kirjutab 3. veebruaril 1882: «Viimne kirikukonvent on koda kuuleme, otsuseks teinud ruumikat kihelkonna koolimaja ehitada, kuhu aluskorda kolmeklassiline poisslaste ja pääliskorda kaheklassiline tütarlaste kool mahu-tatakse. Kulud kantakse mõisate ja valdade poolt ühe tasa.»

Sama ajalehe 1882. aasta 22. veebruari numbris aga teäta-takse: Kaks Nõo konvendiliiget herrad J. von Zur-Mühlen ja C. von Seidlitz, mõlemad kanged kooli vastased, on kihel-konnakooli surmamiseks, ülemal nimetatud koolikohut palunud seda konvendi otsust kus ehitamise nõu võeti, tühjaks teha.» Mõisad ei tahtnud mingeid ehitamisega seotud kulusid enda kanda võtta. Artiklis öeldakse veel, et kihelkonna koolihoonete ehitamine on kihelkonna kohus.